

กริยาชั้นที่สาม

กริยาชั้นที่สาม (Tertiary Conjugation) ได้แก่กริยาที่เกิดจากการผสมกันของกริยาชั้นที่สองตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป โดยนำคำกริยาชั้นที่สองอย่างใดอย่างหนึ่งมาตั้ง และลงปัจจัยแสดงคำกริยาชั้นที่สองอีกชนิดหนึ่งลงไป กริยาชั้นที่สามนี้ทำได้จากการใช้คำกริยาชนิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้เป็นหลัก

- 5.1 จากคำกริยากริธา อาจสร้างกริยาได้เป็นประเภทต่อไปนี้
 - 5.1.1 กริยากริทธกรรมวาจก
 - 5.1.2 กริยากริทธบอกความปรารภณา
- 5.2 จากคำกริยาบอกความปรารภณา อาจสร้างกริยาได้เป็นประเภทต่อไปนี้
 - 5.2.1 กริยาบอกความปรารภณากรรมวาจก
 - 5.2.2 กริยาบอกความปรารภณากริธา
 - 5.2.3 กริยาบอกความปรารภณากริทธกรรมวาจก
- 5.3 จากคำกริยาบอกความแน่น อาจสร้างกริยาได้เป็นประเภทต่อไปนี้
 - 5.3.1 กริยาบอกความแน่นกรรมวาจก
 - 5.3.2 กริยาบอกความแน่นกริธา
 - 5.3.3 กริยาบอกความแน่นกริทธกรรมวาจก
 - 5.3.4 กริยาบอกความแน่นบอกความปรารภณา
 - 5.3.5 กริยาบอกความแน่นกริทธบอกความปรารภณา
- 5.4 จากคำกริยานาม อาจสร้างกริยาได้เป็นประเภทต่อไปนี้
 - 5.4.1 กริยานามกรรมวาจก
 - 5.4.2 กริยานามกริธา
 - 5.4.3 กริยานามบอกความปรารภณา

5.1 กริยาชั้นที่สามที่เกิดจากเคากกริยากริตรี

5.1.1 กริยากริตรีกรรมวาจก (Passive Causative)

กริยาชั้นที่สามชนิดนี้ ถือเอากริตรีเป็นหลัก ส่วนกรรมวาจกนั้นมีความหมาย อยู่สองนัย นัยหนึ่งหมายถึงเป็นกรรมวาจกของกริตรี คือถูกผู้อื่นยังให้กระทำกริยา อีกนัย หนึ่งหมายถึงเป็นกรรมวาจกของกริยากรรมเติม คือ ถูกผู้อื่นยังให้ผู้อื่นกระทำต่อตน ซึ่งจะ ให้ความได้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งต่อเมื่อกริยาเติมเป็นกรรมกริยาเท่านั้น หากกริยาเติม เป็นกรรมกริยาจะมีความหมายเพียงนัยเดียว คือเป็นกรรมวาจกของกริตรี กริยาชนิดนี้ อาจสร้างได้ทั้งจากเคากกริยากริตรีแท้และเทียม หากสร้างจากกริตรีเทียมก็มีความหมาย แต่นัยเดียวเหมือนกัน คือเป็นกรรมวาจกกรรมคา

การสร้างเคากกริยาชนิดนี้ ทำได้โดยการสร้างเคากกริยากริตรีชั้นก่อน ด้วย วิธีเดียวกับเวลาสร้างกริยากริตรีกรรมคาทุกประการ โดยไม่ลง áya ปัจจัย แต่ลง ya ปัจจัยของกรรมวาจกเพียงตัวเดียว¹

กริยากริตรีกรรมวาจกในปัจจุบันกาลทั้ง 4 จะแจกจากเคากกริยาที่สร้างด้วยวิธี นี้ตลอด ไม่ว่าจะเป็นกริตรีแท้หรือเทียม (บางครั้งจะยกรูปกริยาที่ตกปัจจุบันกาลมาปนอยู่บาง หนึ่ง เพราะมีจุดประสงค์จะแสดงรูปเคากกริยาเพียงประการเดียวเท่านั้น) เช่น

✓ *ir* 'เคลื่อนไหว'

udīryamānāmastram tadviśvāmitrasya dhīmatah/

R.1:55:22

¹ อาจพิจารณาได้อีกแนวหนึ่งว่า มีการลง áya ปัจจัย แต่หลังจากลง áya ปัจจัยแล้ว ถ้าหากจะลง ya ปัจจัยตามทันทีจะเข้าสู่ซากจนเกินไป ในทางปฏิบัติจึงตัด áya ปัจจัยออกเสียก่อน คงรักษาไว้แต่ ya ปัจจัยของกรรมวาจกเท่านั้น

✓ klp 'พจน'

kalpyatām me rathāḥ śīghraḥ sūrāḥ sajjībhavantu nah/

R.7:25:31

✓ cint 'คิด'

vyaktāḥ vajraḥ mokṣyate te mahendraḥ kṣemaḥ

rajaḥcintyātāmeṣa kālaḥ//

MBh.14:10:8

✓ chad 'ปกปิด'

karnacāpyutāirbanāiḥ prācchādyata vṛkodarah//

MBh.7:137:5

✓ jñā 'รู้'

ājñāpyatām mahābāho tadddhi punyamanuttamam/

R.7:91:16

✓ tarj 'ชู้'

sa tathā tarjyamānastu pāṇḍuputāirviśeṣataḥ/

MBh.9:32:5

✓ trp 'ยืมดี'

tatrāpi nivasantāu tāu tarpyamānāu ca kāmataḥ/

R.2:1:3

✓ dhr 'ทรงไว้'

tāmuvāca tato vahnidhāryatām dhāryatāmiti/

MBh.13:85:66

✓ pat 'ปิ่น, ทก'

gurumākrośataḥ ksudra na cādharmaṇa pātyase/

MBh.7:198:12

✓ pīd 'รบกวน'

nivāpānna bhagāvan bhṛśam pīdyāmahe vayam/

MBh.13:92:8

✓ pūj 'บูชา'

tena tvam stūyase devi tridaśāḥ pūjyase'pi ca/

MBh.4:6:15

✓ pr 'เติม'

samudrakalpaḥ puruṣo na kadācana pūryate//

MBh.13:93:42

✓ bhakṣ 'กิน'

bhaksyante rākṣasāirbhīmāirnaramāmsopajīvibhiḥ//

R.3:10:6

✓ bhram 'เที่ยวไป'

svakāryakuśalābhyāṃ te sambhrāmyante ha nāipunāt//

MBh.12:153:109

✓ yuj 'เชื่อม'

sūtam samcodayāmasa rathaḥ samyojyatāmiti//

R.3:35:4

✓ lubh ใโลก'

dhanena mahatā cāiva buddhirasya vilobhyate/

MBh.12:110:43

✓ vis' เข้าไป'

iha hāimavate pāde garbho'yam samniveśyatām/

R.1:37:18

✓ vr' ปกปิด'

paryavāryata samkruddhāih sa dronādibhirāhave/

MBh.14:61:20

แต่ในลการอื่น ๆ นอกเหนือจากปัจจุบันกาลทั้ง 4 ya ปัจจัยของกรรมาจก โดยปรกติจะตองตัดออกตามทฤษฎี แต่ aya ปัจจัยของกรรมาจกจะตัดออกด้วยหรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้

ปโรกษาวีภตตีจะแจกเป็นแบบอนุปโยค โดยแจกกรรมาจก คือ ✓ as, ✓ bhū หรือ ✓ kr เป็นปโรกษาวีภตตีแบบชอนพยาค้อาตมเนบต เช่น bhāvayāmcakre

ส่วนลการอื่น ๆ นอกจากนนี้ จะทำได้ดังต่อไปนี้ ¹ (ตัวอย่าง ต่อไปนี้เฉพาะบุรุษที่ 1)

ภวิษยนตีภตตี : bhāvayisye หรือ bhāvisye

กรรมาจกปิตตีภตตี : abhāvayisye หรือ abhāvisye

ศวัสตตีภตตี : bhāvayitāhe หรือ bhāvitāhe

อากศตีภตตี : bhāvayisīya หรือ bhāvisīya

¹ Max Müller, A Sanskrit Grammar for Beginners (2d ed.; London:

อภัยตนิวักตฺตี (แบบที่ 1) :	บุรุษที่ 1	abhāvayīṣi	หรือ	abhāvīṣi
	บุรุษที่ 2	abhāvayīṣṭhās	หรือ	abhāvīṣṭhās
	บุรุษที่ 3	abhāvi		

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสมัยมหากาพย์ไม่นิยมแจกกริยาการีตกรรมวาจกเป็น
การอื่น ๆ เท่าใดนัก และกริยาชั้นที่สามอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน

5.1.2 กริยาการีตบอกความปรารถนา (Desiderative Causative)

มีความหมายว่า 'ปรารถนาที่จะยังให้กระทำ' กรรมจะมีสองตัวเหมือน
การีต คือกรรมของการีตและกรรมของกริยาตัวเดิม ถ้ากริยาตัวเดิมเป็นอกรรมกริยา
กริยาชั้นที่สามชนิดนี้ก็จะเหลือกรรมตัวเดียว

กริยาชนิดนี้ สร้างได้โดยการสร้างเคากริยาการีตขึ้นก่อน หลังจากนั้น
ให้ขออนพยางค์หน้า ตัก a ตัวหลังของ aya ออก และลง isa ปัจจัยให้แก่เคากริยานั้น¹
ตัวอย่าง

√ bhaks 'กิน'

bibhaksayisatā māṃsam yuṣmākamaropama//

MBh.1:151:26

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ W.D. Whitney, Sanskrit Grammar (2d Indian ed.; Delhi :
Motilal Banarsidass, 1969) p. 386, and

Monier Williams, A practical Grammar of the Sanskrit
Language (4th ed.; Varanasi : The Chowkhamba Sanskrit Series
Office; 1962), pp. 201-202.

5.2 กริยาชั้นที่สามที่เกิดจากคำกริยาบอกความปรารถนา

5.2.1 กริยาบอกความปรารถนากรรมวาจก (Passive Desiderative)

มีความหมายว่า 'อันเขาปรารถนา(ที่จะ)' หรือ 'ถูกปรารถนา(ที่จะ)'
 ปรารถนาแสดงด้วยวิภคิตที่ 3

กริยาชนิดนี้ สร้างได้โดยการลง ya ปัจจุบัน ให้แก่คำกริยาบอกความ
 ปรารถนา ซึ่งตัด a ตัวสุดท้ายออกแล้ว¹ เช่น

✓ budh 'รู้'	bubodhisati	'เขายอมปรารถนาที่จะรู้'
	bubodhisyate	'(สิ่งนั้น) อันเขาปรารถนาที่จะรู้'

5.2.2 กริยาบอกความปรารถนากริยิต (Causative Desiderative)

มีความหมายว่า 'ยังให้ปรารถนา(ที่จะ)' กรรมจะมีตัวเดียวหรือสอง
 ตัวก็ได้เหมือนกริยิต ถ้ามีตัวเดียวจะเป็นกรรมของกริยิต เมื่อกริยาเดิมเป็นอกกรรมกริยา
 แต่หากกริยาตัวเดิมเป็นสกรรมกริยา ก็จะต้องมีกรรมอีกตัวหนึ่งนอกเหนือไปจากกรรมของกริยิต

กริยาชนิดนี้ สร้างได้โดยการลง aya ปัจจุบัน ให้แก่คำกริยาบอกความ
 ปรารถนา ในลักษณะเกี่ยวกับการเติม ya ปัจจุบันของกรรมวาจก² เช่น

¹ Ibid., p. 205.

Whitney, *op.cit.*, p. 377.

² Ibid.

Williams, *loc.cit.*

✓ śak 'สามารถ'

yuyutsurahamekāgrah smāraye tvam̐ na śikṣaye/

R.6:108:13

śikṣayāmāsa ca droṇo dhanurvedamaśeṣataḥ//

MBh.1:129:29

5.2.3 กริยาบอกความปรารถนากริยกรรมาจก (Passive Causative Desiderative)

โดยทฤษฎีน่าจะมีกริยาประเภทนี้ได้ เนื่องจากกริยาบอกความปรารถนากริยกรรมาจกนี้ที่ใช่ อีกทั้งไม่ว่าแค่กริยาใด ๆ ก็สามารถทำเป็นกรรมาจกได้ทั้งสิ้น แต่กลับปรากฏว่ากริยาบอกความปรารถนาชนิดที่แจกเป็นกริยกรรมาจกนั้นยังหาไม่พบ ไม่ว่าในสมัยมหากาพย์หรือสมัยใด ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการแจกเป็นแค่กริยากริยกรรมาจกนั้นตามปกติต้องตัด aya ปัจจัยที่แสดงกริยกรรมาจกแล้วเติม ya ปัจจัย ที่แสดงกรรมาจกลงไปแทน เมื่อมาใส่สร้างจากกริยาบอกความปรารถนา จึงทำให้มีรูปซ้ำกับกริยาบอกความปรารถนากรรมาจกตามธรรมดา และไม่สามารถที่จะยืนยันรูปใดโดยชัดแจ้งว่าเป็นกรรมาจกธรรมดา หรือเป็นกริยกรรมาจกก็ได้

5.3 กริยาชนิดที่สามที่เกิดจากแค่กริยาบอกความเนน

5.3.1 กริยาบอกความเนนกรรมาจก (Passive Intensive)

กริยาชนิดนี้ที่กล่าวไปแล้วในตอนต้นเมื่อกล่าวถึงกริยาบอกความเนนชนิดที่ลงท้ายด้วย ya ปัจจัย ซึ่งเป็นเพียงการแจกเป็นอาत्मเนนทตามธรรมดา โดยปกติมิได้มีความหมายเป็นกรรมาจก แม้จะมีก็เพียงส่วนน้อย เรียกได้ว่า กริยาบอกความเนนที่ลงท้ายด้วย ya ปัจจัย นั้น แม้จะมีรูปเหมือนกรรมาจกและเป็นกรรมาจกโดยทฤษฎี แต่โดยทางปฏิบัติแล้วไม่แตกต่างจากกริยาบอกความเนนชนิดที่ไม่ลง ya ปัจจัยแต่อย่างใด เป็นอันว่ากริยาชนิดนี้ไม่มีที่ใช่จริง ๆ แม้นักไวยากรณ์จะถือว่าในตัวเองเดียวกันกริยาบอกความเนนกริยกรรมาจกก็มีแนวโน้มเช่นเดียวกัน

- 5.3.2 กริยาออกความเนนการีต (Causative Intensive)
 5.3.4 กริยาออกความเนน บอกความปรารถนา (Desiderative Intensive)
 5.3.5 กริยาออกความเนนการีตบอกความปรารถนา (Desiderative causative, Intensive)

กริยาทั้งสามชนิดนี้ มีวิธีสร้างคล้ายคลึงกัน คือนำเค้ากริยาออกความเนนมาตั้งแล้วลงปัจจัยที่แสดงการีต หรือแสดงความปรารถนา หรือทั้งสองอย่าง ไปตามลำดับก็จะสำเร็จรูปตามต้องการ เช่นจากเค้ากริยาออกความเนน vevid- จากธาตุ vid อาจสร้างได้เป็น

กริยาออกความเนนการีต	vevidayāmi
กริยาออกความเนนบอกความปรารถนา	vevidiṣāmi
กริยาออกความเนนการีตบอกความปรารถนา	vevidayisāmi เป็นต้น ¹

ความหมายก็จะใช้กริยาออกความเนนเป็นหลัก ดังนั้นจึงออกมาในรูป 'ยังให้กระทำซ้ำ ๆ (มาก ๆ)', 'ปรารถนาที่จะกระทำซ้ำ ๆ (มาก ๆ)' และ 'ปรารถนาที่จะยังให้กระทำซ้ำ ๆ (มาก ๆ)' ตามลำดับ ส่วนกรรมจะมีที่ตัวนั้นก็เช่นเดียวกับที่กล่าวเกี่ยวกับกริยาออกความปรารถนา

- 5.3.3 กริยาออกความเนนการีตกรรมวาจก (Passive Causative Intensive)

มีแนวโน้มเช่นเดียวกับกริยาออกความเนนกรรมวาจกที่กล่าวไปแล้ว

- 5.4 กริยาชั้นที่สามที่เกิดจากเค้ากริยานาม
5.4.1	กริยานามกรรมวาจก	(Passive Denominative)
5.4.2	กริยานามการีต	(Causative Denominative)
5.4.3	กริยานามบอกความปรารถนา	(Desiderative Denominative)
5.4.4	กริยานามบอกความเนน	(Intensive Denominative)

¹ Whitney, *op.cit.*, p. 372.

กริยาชั้นที่สามที่สร้างจากคำกริยานามนั้นน้อยมาก ทั้งนี้ถึงแม้ว่าจะมีกริยาทั้งสี่ชนิดนี้ แต่หากตัวอย่างที่มีใช้จริง ๆ ใดยากมาก ชนิดแรกนั้นเกือบจะเรียกว่าไม่มีใช้เลย นอกจากในรูปกริยาคืออดีตกาลกรรมวาจก *ta* ปัจจุบัน¹ ส่วนชนิดที่สองนั้น Whitney อาจว่ามีอยู่สองตัวในสมัยมหากาพย์ คือ *dhumāyaya-* กับ *asūyaya-* และชนิดที่สามมีอยู่อีกหนึ่งตัวในสมัยหลัง คือ *abhisīṣenayīṣa-*²

ส่วน Monier Williams ได้กล่าวถึงกริยาชั้นที่สามเหล่านี้ไว้ว่า รูปการิตของกริยานามจะเหมือนรูปดั้งเดิมของกริยานามไม่มีติดเพี้ยน เช่น *varmayāmi* อาจแปลว่า 'ฉันสวมเกราะ' ก็ได้ หรือ 'ฉันยังผู้นให้สวมเกราะ' ก็ได้ ส่วนในการซ้อนพยางค์เพื่อจะสร้างกริยาบอกความปรารถนาหรือกริยาบอกความหมายจากคำกริยานามนั้น บางทีก็จะซ้อนพยางค์หลัง บางทีก็จะซ้อนพยางค์แรก และบางทีก็ซ้อนพยางค์ตรงกลาง เช่น

kaṇḍūya- 'เคา' *kaṇḍūyīyīṣa-*

putriya- 'ประพติเพียงคังบุตร' *puputriyīṣa-*, *putriyīyīṣa-*,
*puṭitriyīṣa-*³

นี่เป็นข้อยืนยันว่านักไวยากรณ์ต่างก็มีความเห็นไม่ตรงกันนัก ในเรื่องเกี่ยวกับกริยาชั้นที่สามกลุ่มนี้ ทั้งนี้เนื่องจากมีใช้จริง ๆ น้อยมากนั่นเอง

ตัวอย่างของกริยาชั้นที่สามที่มาจากคำกริยานาม

kaṭhaya- 'เลา'

vidvadbhiḥ kathyate loke purāṇe kavisattamāih//

MBh.1:1:253

¹ *Ibid.*, p. 391.

² *Ibid.*

³ Williams, *op.cit.*, p. 212.

kīrtaya- 'สรรเสริญ'

sa devadevo bhagavān kīrtiyate'to vṛṣākapiḥ//

MBh.7:202:136

cūrṇaya- 'บด'

cūrṇyante yajñapātrāṇi divyānyābharāṇāni ca//

MBh.12:284:42

mantraya- 'ปริกษา'

brāhmaṇo gunavānkaściddhanenopanimantryatām/

MBh.1:104:2

varṇaya- 'ระบายสี' 'เลา'

jyotistejah prakāśam vāpyūrdhvagam capi varṇyate/

MBh.13:98:46

anulomaya- 'ขอมตาม'

sunitāiriha sarvārthairvamapyanulomyate/

MBh.8:10:15

จะเห็นได้ว่า กริยาชั้นที่สามชนิดอื่น ๆ นอกจากกริยาการีตกรรรมวจาก ไม่เป็นที่นิยมใช้ในรูปอาชยาคมากนัก ไม่ว่าจะในสมัยมหากาพย์หรือสมัยใดก็ตาม โดยมากมักจะนิยมใช้ในรูปกริยาคิตกมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกริยาคิตกอดีตกาลกรรรมวจาก ta ปัจจัย หรือมีฉะนั้น ก็จะสร้างออกมาเป็นรูปนามกิตกไปเลย ดังที่จะไต่กล่าวถึงในบทต่อไป